

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย กรณีศึกษา เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก” ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวภายในเขื่อนภูมิพลตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. เพื่อศึกษาประเด็นปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขการจัดการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมภายในเขื่อนภูมิพลตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในเขื่อนภูมิพล

โดยมีเครื่องมือสำคัญในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) นั้น เมื่อได้ผลการศึกษาผู้วิจัยจึงนำผลที่ได้มาสรุป อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

โดยแยกสรุปผลการศึกษาเป็น 4 ประเด็น คือ

5.1.1 การจัดการและสภาพการณ์ของการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในเขื่อนภูมิพล

5.1.1.1 สภาพการณ์ของการท่องเที่ยวในปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวเขื่อนภูมิพล

5.1.1.2 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ เหตุจูงใจและวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวเขื่อนภูมิพล จำนวนสมาชิกของกลุ่มนักท่องเที่ยวและระยะเวลาในการพักผ่อนที่เขื่อนภูมิพล

5.1.1.3 ข้อมูลความรู้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในเขื่อนภูมิพล

5.1.2 สรุปข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวภายในเขื่อนภูมิพลตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5.1.3 สรุปข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวเขื่อนภูมิพล

5.1.4 เสนอแนะแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขื่อนภูมิพล ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5.1.1 การจัดการและสภาพการณ์ของการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในเขื่อนภูมิพล

5.1.1.1 สภาพการณ์ของการท่องเที่ยวในปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยวเขื่อนภูมิพล

ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า เขื่อนภูมิพลเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมทางด้านกายภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางน้ำ และยังคงสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติ สภาพป่าไม้ยังคงความอุดมสมบูรณ์ เขื่อนภูมิพลเป็นหน่วยงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) นอกจากภารกิจหลักด้านผลิตกระแสไฟฟ้าแล้วในภาพรวมเขื่อนภูมิพลมีความสามารถที่จะพัฒนาหรือมีความสอดคล้องที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวในเขื่อนภูมิพลให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ เพื่อเป็นกิจกรรมทางเลือกหนึ่งให้กับนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวที่เขื่อนภูมิพล รวมทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความตระหนักและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะนักเรียน นักศึกษา ที่เข้ามาศึกษากิจการของเขื่อนภูมิพล

5.1.1.2 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง

ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา รายได้ เหตุจูงใจและวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวเขื่อนภูมิพล จำนวนสมาชิกของกลุ่มนักท่องเที่ยวและระยะเวลาในการพักผ่อนที่เขื่อนภูมิพล จากผลการศึกษาพบว่า ตามลักษณะของการท่องเที่ยวภายในเขื่อนภูมิพลแล้วจะสามารถจำแนกนักท่องเที่ยวออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือนักท่องเที่ยวที่มีอายุอยู่ระหว่าง 21-30 ปี และ 31-40 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ และประกอบอาชีพพนักงานบริษัทและนักเรียนนักศึกษาตามลำดับ และส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวเป็นเพศชายและเพศหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมกิจการและแหล่งท่องเที่ยวในเขื่อนภูมิพลส่วนใหญ่แล้วจะเป็น หน่วยงานราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ รองลงมาเป็นพนักงานบริษัทและนักเรียน นักศึกษา ที่สนใจมาศึกษาหาความรู้จากหน่วยงานเขื่อนภูมิพล และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี สำหรับวัตถุประสงค์หรือเหตุจูงใจในการมาท่องเที่ยวครั้งนี้ คือ เป็นการเดินทางมาเพื่อท่องเที่ยวพักผ่อน มีจำนวนสมาชิกของ

กลุ่มที่ เดินทางมาท่องเที่ยวประมาณ 2-8 คน และมีระยะเวลาในการพักผ่อนที่เขื่อนภูมิพลจำนวน 1 คืน เนื่องจากต้องการศึกษากิจกรรมด้านผลิตกระแสไฟฟ้าและสัมผัสบรรยากาศช่วงเช้าในเขื่อนภูมิพลในวันต่อไป

5.1.1.3 ข้อมูลความรู้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในเขื่อนภูมิพล

จากการศึกษาสรุปได้ว่าเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เจ้าหน้าที่สื่อมวลชนส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับดี สำหรับนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นมีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง ในส่วนภาคธุรกิจเอกชนยังมีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับน้อย ควรมีการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5.1.2 สรุปข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวภายในเขื่อนภูมิพลตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากผลการศึกษสามารถสรุปผลการจัดการการท่องเที่ยวภายในเขื่อนภูมิพลตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ ได้ดังนี้ :-

จากการศึกษาพบว่าเขื่อนภูมิพลมีสภาพพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากเป็นสถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติในระบบนิเวศแหล่งน้ำ และปัจจุบันยังคงความสมบูรณ์ของป่าไม้และพันธุ์พืช รวมทั้งความสวยงามด้านภูมิทัศน์ และในบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพลเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณสถานที่สำคัญ อาทิ พระธาตุแก่งสร้อย ร่องรอยตำนานเกาะแก่งต่างๆ ในลำน้ำปิงที่ครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์เป็นเส้นทางเสด็จของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ในรัชกาลที่ 5 นอกจากนั้นอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพลยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งในอดีตเป็นที่ตั้งของชุมชนบ้านนาที่มีประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งตำบลบ้านนามีการกล่าวถึงและบันทึกไว้ในหนังสือสำคัญหลายฉบับ อาทิ ในแผนที่ของพระวิภาคภูวดล (เจมส์ แมคคาร์ธี) และของ ฮอลเล็ท (Hot S. Hallet) ใน A Thousand Miles on and Elephant in the Shan Stated เป็นต้น ในส่วนขององค์ประกอบด้านการจัดการในปัจจุบันเขื่อนภูมิพลมีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขื่อนภูมิพลยังไม่มี ความชัดเจนเนื่องจากประสบปัญหาของโครงสร้างองค์กร ทำให้การดำเนินงานต้องเป็นไปตามระบบและขั้นตอนรวมทั้งยังขาดบุคลากรและหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง และขาดการประชาสัมพันธ์เชิงรุกในท้องถิ่น ในส่วนด้านการจัดการและการดูแลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวมี

ความพร้อม เนื่องจาก หน่วยงานเชื่อมภูมิพลนาระบบมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 เข้ามาใช้งานแต่ปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมถึงบริเวณอ่างเก็บน้ำ ในด้านองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการมีความพร้อมในการสื่อความหมายของแหล่งท่องเที่ยวภายในเชื่อมภูมิพล อาทิ จำนวนและป้าย บอกรทาง แผ่นพับ และเอกสารแนะนำแหล่งท่องเที่ยว ในส่วนของป้าย สื่อความหมายธรรมชาติแนะนำพืชพรรณยังมีน้อย รวมทั้งปัจจุบันยังไม่มีศูนย์นิทรรศการให้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบนิเวศของภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ในส่วนของกิจกรรมที่เชื่อมต่อกระบวนการเรียนรู้ยังมิได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง ประกอบกับบุคลากรของเชื่อมภูมิพล ประชาชนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการธุรกิจเอกชนยังขาดความรู้เฉพาะด้านในการสื่อความหมาย ความรู้ความเข้าใจในระบบนิเวศ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว และองค์ประกอบสุดท้ายขององค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ปัจจุบันเชื่อมภูมิพลเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอยู่ในระดับหนึ่ง อาทิ การมีส่วนร่วมค้าขายอาหาร สินค้าที่ระลึก และมีส่วนร่วมในการจ้างงาน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการธุรกิจเอกชนเข้าร่วมประชุมเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยว แต่ปัจจุบันยังมีเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมในการวางแผน และกำหนดนโยบาย การจัดการการท่องเที่ยวภายในเชื่อมภูมิพลร่วมกัน รวมทั้งหน่วยงานเชื่อมภูมิพลไม่มีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับ ประชาชนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการธุรกิจเอกชน ให้มีความรู้ความเข้าใจและเกิดจิตสำนึกร่วมกันในการดูแลรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

5.1.3 สรุปข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการจัดการการท่องเที่ยวเชื่อมภูมิพล

- ปัญหาด้านการบริหารจัดการ

- 1) ปัญหาด้าน โครงสร้างขององค์กรและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ไม่ชัดเจนของเชื่อมภูมิพล
- 2) ปัญหาด้านบุคลากร ขาดเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่รองรับงานพัฒนาท่องเที่ยวโดยตรง และปัญหาการขาดความรู้เฉพาะด้านของบุคลากร ประชาชนในท้องถิ่น และภาคธุรกิจเอกชน
- 3) ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ขาดการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกในท้องถิ่นและในเขตจังหวัดตาก และความไม่ต่อเนื่องของการประชาสัมพันธ์

4) ขาดการเก็บสถิติข้อมูลนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอของผู้ประกอบการ
เรือ/แพ

5) นักท่องเที่ยวขาดความรับผิดชอบและขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการเรือ/แพ

6) ขาดการควบคุมและการเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยวบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล ไม่มีกฎ ระเบียบและข้อปฏิบัติร่วมกันอย่างจริงจังจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งขาดการควบคุมและตรวจสอบที่ต่อเนื่องอย่างจริงจัง

7) ขาดสินค้าของที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

- ปัญหาด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร/การสื่อความหมาย

1) ขาดการให้ความรู้เกี่ยวกับรู้ค่าแนะนำในเรื่องการปฏิบัติตนในระหว่างการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล และความรู้ในการช่วยกันอนุรักษ์ระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและการรักษาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

2) ขาดการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพลและการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมชุมชนที่สำคัญในอดีตเพื่อเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ

5.1.4 เสนอแนะแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขื่อนภูมิพล ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ สามารถช่วยให้ผู้วิจัยเสนอแนะแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในเขื่อนภูมิพลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ดังนี้

1) องค์ประกอบด้านพื้นที่

ควรมีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางขอบเขต โบราณสถานที่มีความเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศและประวัติศาสตร์บริเวณแหล่งท่องเที่ยวในอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล เพื่อเผยแพร่ให้ความรู้ให้กับนักท่องเที่ยว

2) องค์ประกอบด้านการจัดการ

- เชื้อนภูมิพลควรเป็นหน่วยงานกลางในการพัฒนาและสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว เชิงนิเวศในเขตอำเภอสามเงา ประสานงานกับหน่วยงานเอกชน ชุมชน องค์กรการบริหารส่วนตำบล เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น เพื่อประสานกับเครือข่ายการท่องเที่ยวให้เป็นไปในแนวทางการจัดการเพื่อให้เกิดพลังและประสิทธิภาพในการจัดการที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกัน

- ควรมีการติดตาม ตรวจสอบ ควบคุม ออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติด้านแหล่งน้ำในอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

- ส่งเสริมพัฒนา ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อค้นหาสินค้าของที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์

3) องค์ประกอบด้านกิจกรรม

- จัดอบรมให้ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในเขื่อนภูมิพลให้ทราบสภาพพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

- จัดศูนย์นิทรรศการสื่อความหมายของระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

- เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวภายในเขื่อนภูมิพล ร่วมรับรู้และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการวางแผน และนโยบายการจัดการท่องเที่ยวภายในเขื่อนภูมิพล เพื่อเกิดความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาการท่องเที่ยว หรือร่วมเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและเป็นการให้ประโยชน์กลับคืนสู่ท้องถิ่น

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย : กรณีศึกษาเขื่อนภูมิพล” อภิปรายผลจากการศึกษาได้ดังนี้

พบว่าพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวของเขื่อนภูมิพล เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศด้านแหล่งน้ำ และมีความสมบูรณ์ทางด้านพืชพันธุ์ รวมทั้ง อ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพลยังมีสถานท่องเที่ยวที่

สำคัญทางประวัติศาสตร์ และมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนบ้านนา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ควรค่าต่อการรักษาไว้ และส่งเสริมให้มีการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ จากแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hector Ceballo-Lascrain (1990) (อ้างในบุษกร ภวจินดา, 2538) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Natural Resources-IUNCN) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น” รวมทั้งยังมีความสอดคล้องต่อการให้คำจำกัดความในเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ซึ่งกำหนดขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะต้องครอบคลุมลักษณะพื้นฐานขององค์ประกอบหลัก (Key Elements) 4 โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านพื้นที่ ที่เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้ รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ (Eco-System) ในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-Based Tourism) ซึ่งมีความสอดคล้องกันในด้านพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวเขื่อนภูมิพล จากความพร้อมในด้านพื้นที่ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ ยังมีความสวยงามทางด้านภูมิทัศน์ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวพักผ่อนเป็นจำนวนมาก ซึ่งจำนวนของนักท่องเที่ยวในปี 2545 มีมากถึงจำนวน 228,321 คน (ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวโรงไฟฟ้าพลังน้ำ, มิถุนายน 2545) นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในเขื่อนภูมิพลส่วนใหญ่เป็นช่วงวัยในการศึกษาแสวงหาความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานจึงทำให้เขื่อนภูมิพลเป็นสถานที่หนึ่งสำหรับการเรียนรู้ในด้านการกิจการด้านการผลิตกระแสไฟฟ้าและการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในเขื่อนภูมิพล

สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวของเขื่อนภูมิพลอยู่ในระดับดีเนื่องเขื่อนภูมิพลได้นำระบบมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 เข้ามาใช้ในหน่วยงาน จึงเป็นสิ่งหนึ่งที่บ่งบอกถึงการจัดการที่มีคุณภาพในระดับหนึ่ง แต่มีขอบเขตในการใช้ระบบดังกล่าวในพื้นที่ห้วงงานที่เขื่อนภูมิพลเท่านั้น ในพื้นที่ในบริเวณอ่างเก็บน้ำจากผลการศึกษาจากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเป็นห่วงในเรื่องของความสะอาดของน้ำในอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล จากการดำเนินงานของผู้ประกอบการเอกชนเรือ/แพ เพื่อการท่องเที่ยว มีการจูงแพบริการลูกค้าเพื่อออกไปพักผ่อนเกาะต่างๆ ในอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล จึงเกิดปัญหาการถ่ายของเสีย เศษขยะอาหาร ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้อ่างเก็บน้ำเน่าเสียได้ในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องผลกระทบจากการ

ท่องเที่ยวของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2537) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม อาจก่อให้เกิดปัญหา เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและปัญหามลภาวะ มีขยะและสิ่งปฏิกูลเคลื่อนที่ตามบริเวณแหล่งท่องเที่ยว องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเกิดความสูญเสียและขาดความสมดุลทางธรรมชาติได้ และตรงกับแนวความคิดของ ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2536) เกี่ยวกับเรื่องอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวตามธรรมชาติในด้านการท่องเที่ยว-คุณภาพของน้ำ (Tourism VS. Water Quality) เมื่อมีการปล่อยของเสียลงตามเกินกว่าธรรมชาติจะสร้างความสมดุล น้ำบริเวณนั้นจะกลายเป็นน้ำเน่าเสีย ซึ่งมักจะเกิดกับบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ริมแม่น้ำหรือริมทะเล กิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อคุณภาพน้ำ ได้แก่ การปล่อยของเสียที่เกิดจากการขับถ่าย ชักล้างลงในแม่น้ำลำธารจนเกินวิสัยสามารถจะรับภาระ ภาวะของเสียอาจทำปฏิกิริยากับสารเคมีตามธรรมชาติในน้ำ เป็นเหตุให้วัชพืชใต้น้ำบางชนิดเจริญงอกงามอย่างรวดเร็ว จนเกิดความหนาแน่น ปิดกั้นแสงสว่าง และออกซิเจน เป็นอันตรายต่อพืชอื่นๆ และสัตว์น้ำ

ด้านกิจกรรมการสื่อความหมายและให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว นั้น ควรมีการจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เชื่อนภูมิพลและผู้ประกอบเอกชนเรือ/แพ ให้มีความสามารถในการให้คำแนะนำในการปฏิบัติตัวก่อนท่องเที่ยวและการให้ความรู้ด้านระบบนิเวศของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว นั้นๆ และการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์แหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดในอ่างเก็บน้ำ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2543) ศึกษาแผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือตอนล่าง เพื่อให้การท่องเที่ยวภาคเหนือตอนล่างเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ในการจัดตั้งโครงการจัดตั้งศูนย์ศึกษาและระบบนิเวศน้ำจืด ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อสนับสนุนให้ศูนย์ศึกษาระบบนิเวศน้ำจืดให้เป็นแหล่งดึงดูดการท่องเที่ยวรูปแบบพิเศษ ซึ่งมีหลักการในทางปฏิบัติคือ จัดตั้งศูนย์ให้เป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับระบบนิเวศน้ำจืดอันประกอบด้วยพันธุ์ปลา และพืชน้ำต่างๆ และสัตว์ต่างๆ สร้างกิจกรรมในการทัศนศึกษา และอำนวยความสะดวกในการทัศนศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งในพื้นที่ดำเนินการในระยะแรก ได้แก่ บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ บึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร และระยะต่อไปได้แก่ บึงใหญ่ จังหวัดสุโขทัย เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก และท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

ในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น มีการเปิดให้ประชาชนในท้องถิ่น อยู่ในระดับหนึ่ง ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทางตรง โดยการเข้าร่วมประกอบธุรกิจเอกชน เรือ/แพ, กำขายอาหาร สินค้าที่ระลึก และทางอ้อมนั้นประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นปฏิบัติตนเป็นเจ้าบ้านที่ดีมีอัธยาศัยไมตรี ร่วมให้ข้อมูล ข่าวสารในแหล่งท่องเที่ยว และร่วมดูแลสภาพแวดล้อมในบริเวณที่อยู่อาศัยให้สะอาดสวยงามเป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว

เที่ยวให้มาท่องเที่ยวและพักผ่อนให้นานที่สุด รวมทั้งหน่วยงานเชื่อนภูมิพลยังมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือกับผู้ประกอบการเอกชนเรือ/แพ อย่างสม่ำเสมอ และเปิดโอกาสในการร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชื่อนภูมิพล และร่วมรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวภายในเชื่อนภูมิพลอย่างต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนของ Amstein, S.R. (1995) (อ้างในโครงการศึกษาพัฒนาการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม, 2544) ในการแบ่งลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในชั้นกลาง ซึ่งกลุ่มคนจะมีส่วนร่วมมากขึ้นในบางส่วน เช่น การร่วมแสดงความคิดเห็น (Placation) ร่วมให้คำปรึกษา (Consultation) ร่วมรับรู้ข้อมูล (Informing) แต่ยังไม่มียอำนาจในการตัดสินใจ

ผลการศึกษาทำให้สรุปได้ว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชื่อนภูมิพล มีความสอดคล้องตามหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือมีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 องค์ประกอบตามสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้กำหนดองค์ประกอบหลัก (Key Elements) 4 ด้าน คือ 1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวเนื่องในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม 2. องค์ประกอบด้านการจัดการ คือ มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การป้องกัน ควบคุม จำกัดมลพิษ การพัฒนาท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต 3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยให้มีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว ที่เสริมสร้าง ความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการรักษา หวงแหน ในทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อผู้เกี่ยวข้องซึ่งกับการท่องเที่ยว 4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น สำหรับการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวภายในเชื่อนภูมิพลในด้านองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ และองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมนั้นยังอยู่ในระดับปานกลาง ควรมีการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะตามที่กล่าวไว้แล้ว

ดังนั้น ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้สามารถนำข้อมูลไปประกอบกับข้อมูลที่มีอยู่ของหน่วยงานของเชื่อนภูมิพล สามารถได้แนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในเชื่อนภูมิพลให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนและเป็นต้นแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของ กฟผ. เพื่อนำไปพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวในเขื่อนอื่นๆ ที่อยู่ในสายงานรองผู้ว่าการโรงไฟฟ้าพลังน้ำ และเป็นไปตามทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและนโยบายของภาครัฐบาลที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ 9 นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และนโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในระหว่างปี 2540 – 2546 ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวต่อการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวในเขื่อนต่างๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบของ กฟผ. อันจะเป็นแนวทางในการสร้างความยั่งยืน ในการควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติใน แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยต่อไปในอนาคต

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

- ปรับระบบการทำงานจากระบบเดิม ซึ่งมีระบบ และขั้นตอนเหมือนระบบราชการ ปรับเปลี่ยนให้มีการคล่องตัวและมีอำนาจอิสระในการตัดสินใจ

- จัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยตรง ด้วยการคัดเลือกบุคลากรที่ใจในรักในด้านการบริการ การท่องเที่ยว และการให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เข้ามาปฏิบัติงานในส่วนการจัดการท่องเที่ยว

- ควรให้คุณค่ากับชุมชนชาวบ้านซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมที่อาศัยในอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพลที่เสียสละพื้นที่ที่อยู่อาศัย สูญเสีย ประเพณี วัฒนธรรมการดำรงชีวิต เพื่อประโยชน์ต่อคนเกือบทั้งประเทศที่มีไฟฟ้าได้ใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน เพื่อเป็นการยกย่อง ให้คุณค่าต่อการเสียสละรวมทั้งชุมชนดังกล่าวมีการบันทึกไว้ในหนังสือสำคัญหลายฉบับ ซึ่งควรต่อการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ทราบประวัติความเป็นมา ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีตที่กำลังจะสูญหายของชุมชนบ้านนา และปัจจุบันได้มีหน่วยงานราชการได้ทำการศึกษาวិจัยไว้แล้ว ควรสนับสนุนนำมาเผยแพร่ให้มีความสำคัญและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งหน่วยงานเขื่อนภูมิพลควรเป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนการเผยแพร่ข้อมูล สนับสนุนและมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนบ้านนาเดิม หรือชุมชนบ้านจัดสรร ในปัจจุบันจัดขึ้น

- ขอความร่วมมือจากผู้ประกอบการชาวแพ ในการแก้ไขปัญหาการทิ้งสิ่งปฏิกูลของเสีย โดยเฉพาะการขับถ่ายของนักท่องเที่ยวและผู้อาศัยอยู่บนแพ ซึ่งจะส่งผลให้น้ำเน่าเสียได้ในอนาคต ที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหาอย่างไรให้ถูกต้อง ให้สะอาด นำท่องเที่ยว และไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งทำมาเลี้ยวชีพ ซึ่งต่างก็มีความต้องการให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

- มีการควบคุม ออกกฎระเบียบ นักท่องเที่ยวที่ใช้บริการเรือ/แพเป็นพิเศษ และผู้ประกอบการเรือ/แพ เมื่อได้มีการตกลงร่วมกันในการรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำ โดยเฉพาะเรื่องการขับถ่ายของเสียต้องจัดให้มีถังรองรับในอนาคต แทนที่จะระบายลงน้ำเหมือนเช่นทุกวันนี้

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

- ควรมีการสำรวจและศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยว
- ควรมีการศึกษารวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล เพื่อเป็นความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ทางด้านประวัติศาสตร์
- ควรมีการศึกษาวิธีการดำรงชีวิตชาวแพในอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาสำหรับการดำรงชีวิตที่แตกต่างจากการดำรงชีวิตของประชาชนทั่วไปให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ
- ควรมีการศึกษาถึงความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นที่อยู่รอบนอกบริเวณเขื่อนภูมิพลและในบริเวณเขื่อนภูมิพลที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวหรือความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว
- ควรมีการศึกษาด้านการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นการวิเคราะห์ถึงโอกาสทางการตลาดและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาส่งเสริมกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวในเขื่อนภูมิพลให้เกิดความยั่งยืนต่อไป